

Омецинська Н.В., Кльопа Ю.М.

Навчально-науковий інститут економіки, управління та природокористування
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті визначено суть та основні проблеми транснаціональних корпорацій (ТНК). Проаналізований сучасний стан та перспективи розвитку функціонування транснаціональних корпорацій. Значна увага приділена особливостям діяльності ТНК на українському ринку, відзначена їх важлива роль у формуванні стратегії розвитку національної економічної системи. Наведено приклади позитивного та негативного впливу функціонування ТНК на економічний розвиток України. Виявлено головні проблеми, які існують в Україні щодо розширення діяльності ТНК. Запропоновано шляхи мінімізації негативного впливу транснаціональних корпорацій на державному рівні.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, економічна система, економічний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних та практичних питань функціонування ТНК здійснили відомі іноземні та вітчизняні вчені Дж. Даннінг, Ю. Козак, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, М. Портер, О. Рогач, О. Шнирков, С. Хаймер, С. Якубовський. Різні аспекти діяльності ТНК та їх вплив на українську економіку досліджували Т. Паневник, Я. Жаліло, Н. Болгарова, В. Македон, В. Мотриченко, М. Овчарук, Л. Шабаліна та інші вчені. Проте динаміка транснаціональних процесів зумовлює необхідність подальших досліджень для пошуку шляхів ефективної взаємодії транснаціональних корпорацій і національної економіки в сучасних умовах господарювання.

Мета статті – аналіз діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та визначення їх впливу на розвиток вітчизняної економіки в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до офіційного визначення Конференції ООН з торгівлі та розвитку, Транснаціональні корпорації це – міжнародні підприємства, що об'єднують юридичних осіб будь-якої організаційно-правової форми діяльності в двох чи більше країнах, які проводять єдину економічну політику та загальну стратегію завдяки одному чи кільком центрам прийняття відповідних.

Головною метою діяльності є ТНК отримання максимального прибутку за рахунок дешевої сили ресурсів виробництва, тобто робочої сили й сировини, доступ до ринків збуту та зменшення

ризиків за рахунок послаблення залежності від кон'юнктури ринку в певній країні.

Транснаціональною називається компанія: яка володіє дочірніми компаніями в двох або більше країнах світу незалежно від їх юридичної форми або сфери діяльності; яка має таку систему прийняття рішень, котра дозволяє проводити узгоджену політику та загальну стратегію з одного або кількох центрів; дочірні компанії якої так пов'язані між собою за рахунок відносин власності або іншим шляхом, що кожна з них може впливати на діяльність інших компаній (зокрема, мати доступ до їх інформації та ресурсів) і розділяти з ними відповідальність.

На ТНК припадає основна частина прямих іноземних інвестицій, вони контролюють 40% промислового виробництва світу та половину міжнародної торгівлі. Кожного року підприємства ТНК виробляють продукцію на суму, яка перевищує 6 трлн. дол. На ТНК працює кожний десятий зайнятий у світі, крім сільського господарства. 500 найпотужніших ТНК реалізують 80% усієї виробленої продукції електроніки і хімії, 95% фармацевтики, 76% продукції машинобудування [2, с. 294].

В деяких галузях визначається також наступне: щорічний обсяг продажу транснаціональних компаній має перевищувати 100 млн. дол., або понад 25%, а безпосередня діяльність компанії має обов'язково здійснюватися за кордоном [1, с. 33].

Згідно з методологією ЮНКТАД закордонні підрозділи транснаціональних корпорацій можуть

бути трьох видів. Одним із них дочірнє підприємство. Це акціонерне підприємство приймаючої країни, більше ніж половина акцій якого перебуває у власності іншої компанії, яке має право призначати або усувати членів адміністративних, управлінських або наглядових органів. Таким чином, дочірнє підприємство повністю контролюється материнською компанією ТНК.

Асоційована компанія це акціонерне підприємство в приймаючій країні, у якому лише від 10 до 50% акцій належить іноземному інвестору. Тож, відповідно до цього, материнська компанія тільки частково контролює діяльність асоційованої фірми у межах частини капіталу, що їй належить. А от філіал неакціонерне підприємство, що повністю або частково перебуває у власності інвестора, при цьому може набувати різних форм власності [3, с. 14-22].

В Україні транснаціональна діяльність представлена американськими, німецькими, французькими, південнокорейськими та російськими транснаціональними компаніями. При цьому, необхідно враховувати, що активізація діяльності ТНК має також і свої негативні наслідки, які певною мірою впливають з її позитивних переваг.

Слід визначити такі основні джерела ефективної діяльності ТНК: використання переваги володіння природними ресурсами (або доступу до них), капіталом і знаннями; можливість оптимального розташування своїх підприємств у різних країнах з урахуванням розмірів їх внутрішнього ринку, темпів економічного росту, ціни і кваліфікації робочої сили, цін і доступності інших економічних ресурсів, розвиненості інфраструктури, а також політико-правових факторів, серед яких найважливішим є політична стабільність; можливість акумулювання капіталу в рамках усієї системи ТНК, включаючи позичкові засоби в країнах розташування іноземних філіалів; використання у власних цілях фінансових ресурсів на світовому рівні.

Відповідно до даних Державного комітету статистики України, обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну за станом на 1 січня 2017 р. становив 56 млрд. 321,6 млн. дол., що на 31,2% більше за обсяг інвестицій на початок 2016р., та в розрахунку на одну особу становив 978,5 дол. Існують відмінності не лише в обсязі інвестицій, а й за загальною кількістю філіалів ТНК [7, с. 128].

Серед закордонних інвесторів найбільш привабливими для інвестицій в Україні такі галузі економіки: харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів – 15,7% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій,

залучених до України; торгівля – 15,6%; фінансова сфера – 8,5%; машинобудування – 8,0%; транспорт – 7,6%; металургія та обробка металів – 5,4%; операції з нерухомістю – 4,6%; хімічна та нафтохімічна промисловість – 4,1%.

За даними ЮНКТАД, в Україні було зареєстровано 367 іноземних філій ТНК, тоді як у багатьох країнах СНД цей показник значно вищим. Зокрема, кількість іноземних ТНК у Молдові сягає 2670, у Казахстані 1772. Ще більш разючим порівняння з країнами ЄС, де іноземних філій більше 208 тис., а материнських компаній ТНК понад 39 тис. Таке ж відставання спостерігається порівняно з країнами, що динамічно розвиваються, особливо Китаєм, де 280 тис. іноземних філій, Сінгапуром 14 тис., Малайзією понад 15 тис. [4, с. 121-130].

Інвестиції в Україну надійшли зі 125 країн світу. До десятка основних країн-інвесторів, на які припадає понад 82% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 9 млрд. 914,6 млн. дол., Німеччина – 7 млрд. 076,9 млн. дол., Нідерланди – 4 млрд. 707,8 млн. дол., Російська Федерація – 3 млрд. 402,8 млн. дол., Австрія – 2 млрд. 658,2 млн. дол., Франція – 2 млрд. 367,1 млн. дол., Сполучене Королівство – 2 млрд. 298,8 млн. дол., Швеція – 1 млрд. 729,9 млн. дол., Британські Віргінські Острови – 1 млрд. 460,8 млн. дол. та Сполучені Штати Америки – 1 млрд. 192,4 млн. дол. [8].

Аналіз діяльності ТНК в Україні дозволяє визначити їх позитивний та негативний вплив на вітчизняну економіку. До позитивного впливу ТНК на українську економіку можна віднести: значний вплив капіталовкладень в економіку України.

Серед закордонних інвесторів найбільш привабливими для інвестицій в Україні такі галузі економіки: харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів – 15,7% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених до України; торгівля – 15,6%; фінансова сфера – 8,5%; машинобудування – 8,0%; транспорт – 7,6%; металургія та обробка металів – 5,4%; операції з нерухомістю – 4,6%; хімічна та нафтохімічна промисловість – 4,1%.

Серед об'єктивних проблем, які перешкоджають розширенню діяльності ТНК в Україні, можна назвати такі: нерозвиненість ринкової інфраструктури; нестабільність фінансово-кредитної системи в державі та курсу нац. валюти; обмежена зовнішня орієнтація бізнесу та невеликий розмір бізнес груп; відставання науково-технологічної діяльності та інновацій; криза високотехнологічних галузей економіки тощо.

Так, згідно з даними Держкомстату України, обсяг внесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій становив на 01.01.2017 р. становив 58,2 млрд. дол. США, що порівняно з обсягом на 01.01.2015 р. в 64,8 рази більше; створення додаткових робочих місць та підвищення кваліфікації робітників; збільшення податкових надходжень до бюджету України (серед 20 найбільших платників податків 11 транснаціональних корпорацій); пошкваллення внутрішньої торгівлі в країні, впровадження на ринку високоякісних товарів та послуг; застосування інновацій, ноу-хау та нових розробок, модернізація підприємницької діяльності; поширення міжнародних стандартів здійснення виробництва та ведення бізнесу та ін.

Однак, діяльність ТНК в Україні спричиняє й негативні наслідки, зокрема: держава стає фінансово залежною від стратегічної діяльності ТНК; корпорації впливають на уряд, відстоюючи власні інтереси; придушення та знищення національного виробника, який має низьку конкурентоспроможність продукції на міжнародному ринку; іноземні компанії порушують права вітчизняної робочої сили, законодавство у сфері охорони навколишнього середовища та ін. [5].

Для подолання негативних наслідків діяльності ТНК українському уряду необхідно удосконалити внутрішню законодавчу та нормативну базу щодо функціонування ТНК на території нашої держави, здійснити модернізацію вітчизняних підприємств, підвищивши їх конкурентоспроможність, підтримувати національних товаровиробників, зменшуючи залежність від діяльності міжнародних ТНК, створити сприятливий інвестиційний і бізнес-клі-

мат для компаній як вітчизняного, так і зарубіжного походження. В цілому можливості окремих держав протистояти тиску потужних ТНК можна визнати дуже обмеженими. Тому основним завданням для держави є саме узгодження інтересів ТНК із стратегічними пріоритетами економіки України [6].

Спробуємо проаналізувати залежність економічного зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) від прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за останні 15 років. Це завдання з діагностики, що дозволяє встановити тип економічного зв'язку. Оптимальним інструментом для аналізу, оцінки і прогнозування ключових факторів є кореляційно-регресійний аналіз. Регресійний аналіз – це метод моделювання статистичних даних і дослідження їх властивостей. Початкові дані складаються з поєднання значень незалежних змінних (ПІІ), залежної змінної (ВВП).

Загальний вигляд регресійної моделі можна представити таким рівнянням:

$$Y(t + 1) = f[Y(t), X(t), e(t)], \quad (1)$$

де $Y(t)$ – валовий внутрішній продукт (ВВП) в період t

$X(t)$ – стан i -го фактора на кінець періоду t , (ПІІ).
 $e(t)$ – помилка прогнозу в період t .

Для проведення аналізу мною було використано період розвитку економіки України з 2002 по 2016 р. Вихідні дані – офіційна статистика Державної служби статистики України, що опублікована на сайті <http://www.ukrstat.gov.ua/> (табл. 1, 2).

В результаті отримано наступну поліноміальна регресійна залежність (рис. 1):

$$Y = 0.0004x^2 - 11.18x + 684131, \quad (2)$$

та коефіцієнт кореляції:

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україну з 2002 по 2016 роки (сумарно за роками, млн. дол. США)

Роки	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо
2002	693		-5		698
2003	1424	731	13	18	1411
2004	1715	291	4	-9	1711
2005	7808	6093	275	271	7533
2006	5604	-2204	-133	-408	5737
2007	9891	4287	673	809	9218
2008	10913	1022	1010	337	9903
2009	4816	-6097	162	-848	4654
2010	6495	1679	736	574	5759
2011	7207	712	192	-544	7015
2012	8401	1194	1206	1014	7195
2013	4499	-3902	420	-768	4079
2014	410	-4089	111	-306	299
2015	2961	2551	-51	-162	3012
2016	3176	215	16	67	3160

$$r_{xy} = 0,88. \quad (3)$$

Отримані результати та аналіз параметрів моделі (2), (3) дозволяють зробити висновок, що інвестиції мають значний вплив на величину ВВП в державі.

Коефіцієнт детермінації для моделі у вигляді полінома другого ступеня має значення 0,793, що свідчить про високу якість моделі: 79,3% значень результативної ознаки ВВП пояснюється факторною ознакою ПІІ.

Моделю досить точно відображає залежність ВВП від обсягу інвестицій та може використовуватися для довгострокового прогнозування.

Отже, в ході виконання цього дослідження нами було встановлено, що для пояснення залеж-

ності ВВП від інвестицій краще всього підходить модель у вигляді полінома другого ступеня.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Транснаціональні корпорації дуже неоднозначно впливають на стан національної економіки. З одного боку, їх діяльність укріплює економіку країни і підвищує рівень життя громадян, а з іншого, – через переважне функціонування ТНК в галузях зі швидким обігом капіталу, не сприяє залученню інвестицій до стратегічно важливих для розвитку видів діяльності, що гальмує процес підвищення конкурентоспроможності держави в різних видах економічної діяльності.

Виходячи з розрахунків коефіцієнту детермінації для даної моделі (коефіцієнт подано в

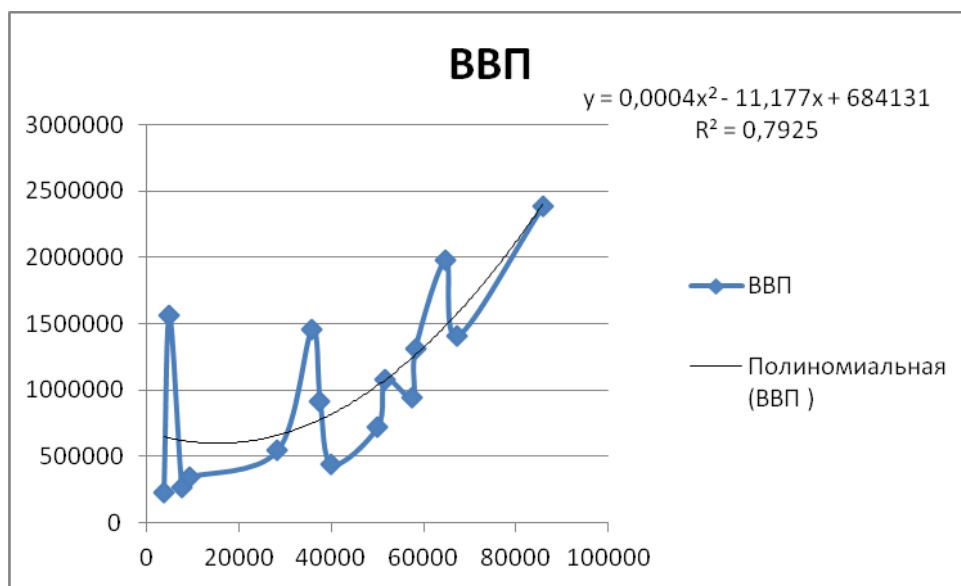

Рис. 1. Діаграми розсіювання ВВП від ПІІ

Таблиця 2

Динаміка ВВП України з 2002 по 2016 роки

Рік	Номінальний ВВП (в млн. грн.)			ВВП (в млн. USD)		
	Всього	Інвестиції	Індекси	Всього	Інвестиції	Індекси
2002	225810,00			42393,00		
2003	267344,00	41534,00	18,39	50133,00	7740,00	18,26
2004	345113,00	77769,00	29,09	64883,00	14750,00	29,42
2005	441452,00	96339,00	27,92	86142,00	21259,00	32,77
2006	544153,00	102701,00	23,26	107753,00	21611,00	25,09
2007	720731,00	176578,00	32,45	142719,00	34966,00	32,45
2008	948056,00	227325,00	31,54	179992,00	37273,00	26,12
2009	913345,00	34711,00	-3,66	117228,00	-62764,00	-34,87
2010	1082569,00	169224,00	18,53	136419,00	19191,00	16,37
2011	1316600,00	234031,00	21,62	163160,00	26741,00	19,60
2012	1408889,00	92289,00	7,01	175781,00	12621,00	7,74
2013	1454931,00	46042,00	3,27	183310,00	7529,00	4,28
2014	1566728,00	111797,00	7,68	131805,00	-51505,00	-28,10
2015	1979458,00	412730,00	26,34	90615,00	-41190,00	-31,25
2016	2383182,00	403724,00	20,40			

вигляді полінома другого ступеня)ми можемо зробити висновок, що 79,3% ВВП сформовано в результаті присутності прямих іноземних інвестицій. Даний розрахунковий коефіцієнт вказує на пряму залежність рівня валового випуску від рівня надходження в країну інвестиційних коштів від ТНК. Процес залучення інвестицій від різного роду транснаціональних корпорацій, з одного

боку сприяє підвищенню рівня життя населення країни, а з іншого – ставить в скрутне становище національного виробника (через неможливість останнього ефективно конкурувати на ринку).

Тому перспективним напрямом подальших наукових розробок має стати саме пошук оптимальних шляхів для залучення ТНК у стратегічно важливі для України сектори економіки.

Список літератури:

1. Гудим К. Транснаціоналізація як чинник глобалізації / К. Гудим // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 4. – С. 33–44.
2. Глухов В. В. Математические методы и модели для менеджмента / Глухов В. В., Медников М. Д., Коробко С. Б. / СПб.: Лань, 2000. 480 с.
3. Куцик П.О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : [монографія] / П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин. – Львів : ЛКА, 2015. – 594 с.
4. Левківський В.М. Транснаціональний характер діяльності ТНК: світовий досвід та українські реалії / В.М. Левківський // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2014. – № 3(23). – С. 14–22.
5. Лимонова Е.М. Дослідження впливу ТНК на країни базування та приймаючі країни Е.М. Лимонова / К.О. Воробйова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 2(17). – С. 121–130.
6. Суслов В. И. Эконометрия / Суслов В. И., Ибрагимов Н. М., Талышева Л. П. / Учебник. Новосибирск: Изд-во СО РАН, 2005. 744 с.
7. World Investment Report 2014: Global Investment Trends. – New York and Geneva, 2015.
8. World Investment Report 2015: Reforming International Investment Governance // Офіційний сайт UNCTAD. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/PublicationsLibrary>

ВЛИЯНИЕ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ НА НАЦИОНАЛЬНУЮ ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

В статье определена сущность и основные проблемы транснациональных корпораций (ТНК). Проанализировано современное состояние и перспективы развития, функционирования транснациональных корпораций. Большое внимание уделено особенностям деятельности ТНК на украинском рынке, отмечена их важная роль в формировании стратегии развития национальной экономической системы. Приведены примеры положительного и отрицательного влияния функционирования ТНК на экономическое развитие Украины. Показаны главные проблемы, которые существуют в Украине относительно расширения деятельности ТНК. Предложены пути минимизации негативного влияния транснациональных корпораций на государственном уровне.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, экономическая система, экономическое развитие.

INFLUENCE OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS ON THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

The article defines the essence and basic problems of transnational corporations (TNCs). Analyzes the current state and prospects of development of the operation of transnational corporations. Considerable attention is paid to the peculiarities of the activities of TNCs in the Ukrainian market, noting their important role in shaping the development strategy of the national economic system. Examples of positive and negative influence to the functioning of TNCs in the economic development of Ukraine. Identified the main problems that exist in Ukraine concerning the expansion of TNC activities. The ways of minimization of the negative impact of transnational corporations on the state level.

Key words: transnational corporations, economic system, economic development.